

Obsah

Věnování	10
Úvod	11
ČÁST I.	
Teoretické předpoklady specifických poruch učení	13
1. Závažnost problému	13
Význam dovednosti číst, psát a počítat v dnešní společnosti a v naší kultuře	13
Vliv školní neúspěšnosti dítěte na jeho profesionální kariéru	16
Vliv školní neúspěšnosti dítěte na situaci v rodině	18
Vliv školní neúspěšnosti na osobnost dítěte	20
Sekundární symptomatologie specifických poruch učení	21
Jazyk a životní orientace	22
2. Systémový přístup ke specifickým poruchám učení	27
Co je to systém	28
Vztahy mezi systémy	30
Systémový a kauzální přístup	34
Systém jako dohoda. Otevřenost, funkčnost systému	38
O pokore terapeuta	42
Systémy a náprava specifických poruch učení	45
Systémy a smysl skutečnosti. Praktické důsledky systémového myšlení	48
3. Definice specifických poruch učení	53
Terminologické problémy	53
Intelligence a specifické poruchy učení	55
Problémy s definicí specifických poruch učení	62
Situace v německy psané odborné literatuře	64
Situace v anglicky psané odborné literatuře	68
Shrnutí	69
4. Etiologie specifických poruch učení	71
Katalog příčin specifických poruch učení	71
Model multidimenzionální etiologie specifických poruch učení	73
Dispoziční (konstituční) příčiny specifických poruch učení	75
Genetické vlivy, které působí na vznik specifických poruch učení	75
Lehká mozková dysfunkce a její vliv na vznik specifických poruch učení	77
Odchylná organizace cerebrálních aktivit	80
Nepříznivá konstelace laterality. Netypická dominance hemisfér	82
Nepříznivý vliv prostředí	84
Podmínky rodinného prostředí	84
Podmínky školního prostředí	87
5. Deficity dílčích funkcí (Teilleistungsschwächen)	89
K pojmu deficity dílčích funkcí	90
Význam přívlastku dílčí, "Teil"	92

Význam přívlastku výkonový, funkční, "leistungs-"	93
Lurijův model kognitivních funkcí	93
Aplikace tří Lurijových základních jednotek funkce mozku	95
6. Neuropsychologické přístupy k dyslexii	99
Specializace mozkových hemisfér ve vztahu k procesu čtení, psaní a matematickým dovednostem	99
Základní výkony zrakového systému	101
Oční pohyby při čtení	101
Oční pohyby při čtení u osob s dyslexií	102
Neuropsychologický přístup k dyslexii a její nápravě podle D. J. Bakker	105
Typy dyslexie	108
Náprava dyslexie	108
7. Psychosociální postavení dětí se specifickými poruchami učení	118
8. Poruchy chování a specifické poruchy učení	124
Poruchy chování jako sekundární symptomatologie specifických poruch učení	124
Začarovaný kruh poruch učení	127
Poruchy chování jako primární symptomatologie specifických poruch učení	133

ČÁST II.

Diagnostika a náprava specifických poruch učení

1. Několik poznámek o rozvoji vnímání a paměti a jeho poruchách	141
Vnímání jako orientace v prostředí. Konstantnost vnímání	141
Celostnost vnímání	146
Zrakové vnímání	148
Vývoj zrakového vnímání	148
Poruchy zrakového vnímání	156
Intermodální vztahy	157
Sluchové vnímání řeči	158
Vývoj sluchového vnímání řeči	158
Poruchy sluchového vnímání řeči	159
Intermodální vztahy	161
Vnímání časového sledu	161
Vývoj vnímání časového sledu	161
Poruchy vnímání časového sledu	163
Vnímání prostoru	165
Psychomotorický vývoj	166
Poruchy ve vnímání tělesného schématu	167
Proces paměti	168
Vývoj paměti	169
Porucha v zapamatování informací	170
2. Diagnostika specifických poruch učení	173
Nepřímé zdroje diagnostických informací	174
Rozhovor s rodiči	174
Rozhovor s učitelem	175
Rozhovor s dítětem	176
Přímé zdroje diagnostických informací	178
Hodnocení výkonu ve čtení	178

Vyšetření rychlosti čtení	178
Chyby při čtení a jejich analýza	180
Porozumění čtenému textu	182
Chování dítěte při čtení	186
Hodnocení písemných prací	187
Analýza chyb v písemném projevu dítěte	190
Sluchové rozlišování řeči	193
Sluchová analýza a syntéza řeči	194
Rozlišování měkkých slabik di, ti, ni a tvrdých dy, ty, ny.	196
Rozlišování délky samohlásek	197
Zraková percepce tvarů	198
Vyšetření zrakové percepce tvarů	198
Lateralita	201
Vnímání prostorové orientace	205
Vyšetření kinestetického vnímání	205
Vyšetření představy prostorové orientace	206
Vnímání časové posloupnosti	207
V oblasti vizuální:	207
V oblasti auditivní:	208
Paměť	209
Závěrem několik poznámek	209
3. Zásady nápravy specifických poruch učení	211
Důvod nápravy specifických poruch učení	211
Prevence specifických poruch učení	212
Strategické zásady pro nápravu specifických poruch učení	213
4. Techniky nápravy specifických poruch učení	219
Oblasti nápravy	219
Rozvoj poznávacích funkcí	220
Sluchová diferenciacce řeči	220
Zraková percepce tvarů	223
Prostorová orientace	225
Nácvik sekvencí, posloupnosti	227
Koncentrace pozornosti	228
Paměť	229
Rozvoj pohotovosti mluvidel	230
Rozvoj slovní zásoby	230
Techniky nácviku čtení	232
Nácvik psaní	236
Nácvik matematických dovedností	240
5. Projekty k nápravě specifických poruch učení	247
Nápravné techniky Grace M. Fernaldové	247
Senzorická integrace - Jean Ayresová	250
Metoda Brigitte Sindelarové. Deficity dílčích funkcí	256
Tréninkové programy Georga Spiela	259
Diagnostická a nápravná metoda Wolfganga Simona	265
Programy zaměřené na kognitivní dovednosti	267
Program instrumentálního obohacení (Instrumental Enrichment) Reuvena Feuersteina	267
Diagnostika a náprava dětí s vývojovými poruchami učení podle D. H. Scotta	273

Lingvistický projekt nápravy specifických poruch učení	278
Dortmundská analýza pravopisných chyb (Dortmunder Rechtschreibfehler Analyse - DORA)	
Ilony Löfflerové a Ursuly Meyerové-Schepersové	278
Integrativní vzdělávací (edukativní) kineziologie	280
Brain Gym Paula Dennisona	280
Závěr	284
Doslov k druhému, opravenému vydání	285
Literatura	288
Rejstřík	299

Rejstřík

A

Affolterová, F. 71, 89, 145 - 146
agrese 21, 121, 126
analfabetismus 13 - 14
- funkční 14
analýza
- chyb 180 - 182, 190 - 193, 278
- řeči 194 - 195
anamnéza
- rodinná 86
angažovanost pedagoga 74, 137
Angermaier, M. 65, 71
Ayresová, J. 250 - 256

B

Bakker, D. J. 105 - 117, 161, 164
Berger, E. 74, 89
Betz, D. 124, 127 - 133, 174
Bogdanowiczová, M. 283
Brain Gym 280 - 283
Breuningerová, H. 124, 127 - 133, 174

C

cerebrální poškození 78 - 79, 100

Č

časový sled 161 - 164
číslo
- číselná řada 207, 227, 241 - 246
- číselný čtverec 78
čtecí kvocient (ČQ) 178 - 179
čtení
- hodnocení 178 - 182
- pohyby oka 101 - 105
- porozumění textu 182 - 186
- poruchy 178 - 186
- rychlost 178 - 180, 232
- směrovost 203 - 204
- sled písmen 189
- techniky nácviku 232 - 236

D

deficity dílčích funkcí 54, 65, 79,
89 - 98, 256 - 259
délka samohlásek 197
deprese 86, 126
deprivace 14, 145
diagnostika 173 - 210
- v předškolním věku 194, 198
- výkonů ve čtení 178 - 186
- výkonů v psaní 187 - 193
- výkonů v počtech 207
- zdroje 174, 178
diferenciace
- sluchová 136, 158 - 160, 193 - 197,
220 - 223
- zraková 156 - 157, 198 - 201,
223 - 225
dílčí oslabení výkonu 92
diskrepanční definice poruch učení
59 - 60
dominance
- hemisfér 82 - 84, 99 - 101
- oka 154
- ruky 83
dysgrafie 98, 187 - 193, 239
dyskalkulie 98, 240 - 246
dysortografie 53
dyslexie 156 - 157
- cizojazyčná 26
- definice 62 - 69
- diagnóza 191
- náprava 108 - 117
- typ L 108
- typ P 108
dyspraxie 167

E

Elbro, C. 278
Ellis, A. W. 15
emoce, emoční 20, 22, 134

Esser, G. 53, 60, 80
etiologie specifických poruch učení
71 - 88

- dispoziční příčiny 75
 - funkční deficity 71
 - genetické vlivy 75 - 77
 - lateralizace mozkových hemisfér 74 - 80
 - lehká mozková dysfunkce 77 - 80
 - mozková (cerebrální) postižení 78 - 79
 - multidimenzionální 73
 - organizace cerebrálních aktivit 80 - 82
 - primární symptomy 73
 - sekundární symptomy 73
 - vliv prostředí 84 - 88
- eye tracking 102

F

Fernaldová, G. M. 104, 235, 247 - 250

Feuerstein, R. 267 - 272

figury

- abstraktní 149 - 151
- amodální 142 - 143
- symbolické 151 - 152

Frostigová, M. 154 - 156, 255

frustrace 17, 21

funkce

- bazální 89
- kognitivní 22 - 24, 148
- percepční 148 - 168

G

genetický činitel 75 - 77

grafomotorika 236 - 240

Graichen, J. 11, 58, 89 - 91

Gutezeit, G. 134 - 135, 202

H

handicap 118 - 123

hemisféry mozkové

- funkce 281 - 282
- interakce 105 - 107
- dominance 82 - 84, 99
- specializace 84, 99

CH

chování

- infantilní 134
 - obranné 126
 - poruchy 124 - 137
 - rysy 126
 - úzkostné 127
- chyby
- gramatické 177, 187 - 190
 - analýza 180 - 182, 190 - 193, 278

I

infantilita 126, 134

informace 14, 174, 178

input, vstup 93 - 94, 96

inteligence, intelekt 55 - 62

- a specifické poruchy učení 55 - 62
- aktuální 57
- definice 55
- krystalická 57
- nadprůměrná 55, 57
- neverbální 57
- potenciální 57
- průměrná 55, 61
- tekutá 57
- testy 57, 65
- verbální 57
- vliv prostředí 58

intermodalita 157, 161, 257

intervence

- pedagogická 34 - 38, 51
- profesionální 34 - 38, 42 - 44, 51
- psychologická 34 - 38, 51

inverze

- horizontální 198
- vertikální 198

IQ 57 - 60, 178

J

jazyk 22 - 26

- a myšlení 23 - 24
- a lidský svět 25
- jako systém kódů 24 - 25
- vývoj 23
- rozvoj 24

K

kauzální myšlení 35, 37, 45, 49
kinestezie
- taktilní 145
- propioceptivní 144 - 145, 166
- vestibulární 165 - 167
Klasenová, E. 66, 124 - 126
Klicpera, C. 80, 82, 84, 86
kompenzace poruch 126
komunikace 14, 39
koordinace 166

L

Langmeier, J. 55, 58
lateralita 82 - 84, 201 - 204
- ambidextrie 82 - 83, 202
- dextrolateralita 83, 202
- diagnostika 201
- nevyhraněná 82 - 83, 202 - 203
- sinistrolateralita 83, 202
- vyhraněná 82, 202
- zkřížená 82, 202 - 203
Lempp, R. 11, 74, 78 - 79, 89, 92 - 96,
135
Linderová, M. 64 - 65, 124 - 125
Lorenz, K. 144, 146
Luhmann, N. 66, 91
Lurija, A. R. 91, 93 - 95, 99 - 100

M

Matějček, Z. 11, 60, 62 - 63, 68, 178
matematické dovednosti
- nácvik 240 - 246
Maturana, H. R. 37, 39, 49
měkčení 218
mentální retardace 59
Mercer, C. D. 54, 182, 190
metody nápravy 108 - 117, 247
model
- cyklický 35, 45
- kognitivních funkcí 93 - 94
- lineární 35, 45
moralismus 44
motivace 61
motorika

- poruchy 78 - 79
- vývoj 166
Müller, R. 73 - 74
myšlení 23 - 24, 158 - 159, 169 - 170

N

náprava
- oblasti 219
- metody 108 - 117, 247
- techniky 219 - 246
- zásady 211, 213 - 218
nešikovnost, dyspraxie 167
neurofyzilogie 89, 93 - 98, 100
neuropsychologie 99 - 117
- systém aktivace a vědomí 93 - 94, 96
- systém vstupu 93 - 94, 96
- systém výstupu 93 - 94, 96
neurologie
- nálezy 77 - 80

O

opisování 22, 121, 171
orientace
- pravolevá 167 - 168
- seriální 161 - 165
- v čase 25, 161
- v ploše 153
- v prostoru 79, 159, 165 - 167
- v prostředí 141 - 145
osobnost dítěte 20 - 21
output, výstup 93 - 94, 96

P

Pace School 11, 124, 176
paměť 168 - 172, 209, 229
- dlouhodobá 169
- epizodická 169
- krátkodobá 169
- porucha 170 - 172
- primární 169
- sekundární 169
- sémantická 169
- ultrakrátká 169
- vývoj 169 - 170
percepce (viz vnímání)

- proprioceptivní 144 - 145, 166
- sluchová 144, 158 - 161, 166
- taktilní 144 - 145
- vestibulární 144 - 145, 166
- vyšetření 198 - 201
- zraková 198, 223 - 225
Piaget, J. 20, 23, 146, 162, 165
počty
- nácvik 240 - 246
- početní řada 244 - 245
- vyšetření 241
podpůrná funkce
- motivace 212 - 216
- volního úsilí 214 - 216
pohotovost mluvidel 230
pohyby oka 101 - 105
- fixace 101 - 102
- sakkady 101
pokora terapeuta 42 - 44
Pokorná, V. 16, 17, 153, 200, 224, 226,
231, 243
Pollock, J. 57, 219, 226
porozumění
- náprava 183 - 186
- textu 182 - 183
posloupnost (sekvence) 227 - 228
poškození
- perinatální 77 - 79
- postnatální 78
- prenatalní 77
pozornost (koncentrace, soustředění)
134, 228 - 229
prevence
- specifických poruch učení 212
profesionální uplatnění 16
prostorová orientace 225 - 227
předčítání 230 - 231
psaní
- hodnocení 187, 190 - 193
- nácvik 236 - 240
psychomotorika
- rozvoj 166
psychosociální postavení dětí
118 - 123
Pumfrey, P. D. 54, 102

R

rodiče 18 - 19, 85 - 87
rodina
- sociální status 13, 85
- vliv prostředí 18 - 20, 84 - 87, 119
rozhovor
- s dítětem 176 - 177
- s rodiči 174 - 175
- s učitelem 175 - 176

Ř

řeč
- analýza 194 - 195
- elementy 158 - 159
- syntéza 194
- vývoj 23 - 24

S

Stott, D. H. 273 - 278
sebehodnocení dítěte 20 - 21
sekundární symptomatika 21 - 22,
124 - 127
selekcce 96 - 97
- akustická 96
- čichová 96
- chuťová 96
- vizuální 96
serialita 161 - 165
Schenkova-Danzingerová, L. 60 - 61,
66, 82, 99, 124, 126, 133 - 134, 157,
161, 171
Schmidt, M. H. 80, 86
Simon, W. 71, 75, 148, 265 - 267
Sindelarová, B. 11, 74, 97, 135 - 137,
205, 212, 256 - 259
slovní zásoba 230 - 231
slovo
- rozkládání 92 - 93, 220 - 222
- skládání 92 - 94, 220 - 222
- význam 182 - 186
sluch 136, 158 - 161, 193 - 197,
220 - 222
skupiny souhlásek 180 - 182
sociální
- prostředí 16 - 20
- status 13, 85

- poruchy 118 - 122
- Spiel, G. 74, 205, 259 - 265
- strach 122, 126
- stres 19, 22, 179
- syntéza
 - intermodální 157, 161
 - řeči 92 - 94, 194
- systém
 - autentický 40
 - ekologický 50
 - funkční, fungující 38 - 42
 - kontextu 30 - 32
 - otevřený 38, 42
 - makrosystém 32
 - mikrosystém 32
 - nadsystém 30 - 32
 - náprava 41, 45
 - porucha 45 - 47
 - primární 30 - 33
 - subsystém 33 - 34
 - suprasystém 30, 32
 - vnitřní 30 - 32
 - vztahy 30 - 34
- systémové pojetí 27 - 28
 - důsledky 48 - 52
- systémový přístup 27 - 52

Š

- školní neúspěšnost 16 - 21, 120 - 122
- škola
 - podmínky 87 - 88
 - prostředí 87 - 88
 - vliv 16 - 17
- Šturma, J. 11, 76, 135, 284

T

- taktilní 109, 117
- tělesné schéma 167 - 168
- trest 120
- třída školní 122

U

- učitel 17, 19, 173, 175 - 176
 - postoje 40 - 41, 119 - 120
- únik 21 - 22, 126
- úzkost 127

V

- Valtinová, R. 64 - 66, 74, 84, 86
- Varela, F. J. 37, 39, 49
- vizuomotorická koordinace 154
- vnímání
 - a myšlení 158 - 159, 169 - 170
 - abstraktních figur 149 - 151
 - akustické, sluchové 144, 158 - 161, 165
 - celostné 146 - 148
 - časového sledu 161 - 165, 207 - 209
 - kinestetické 205 - 206
 - konstantní 144 - 148, 155
 - poruchy 145, 147, 156 - 168
 - propioceptivní 144 - 145, 166
 - prostorových vztahů 141, 155 - 156, 165 - 166, 205 - 206
 - psychomotorické 166
 - taktilní 144 - 145
 - tělesného schématu 167 - 168
 - vestibulární (rovnováhy) 144 - 145, 166
 - vizuální, zrakové 142 - 145, 148 - 158
 - vývoj 141
- Vygotskij, L. S. 23 - 24, 91, 148, 158
- výkon
 - unimodální 158, 161
 - intermodální 157 - 158, 161

Z

- začarovaný kruh poruch učení 127 - 133
- zorné pole
 - levé 105 - 106
 - pravé 105 - 106

Ž

- žák
 - neúspěšný 120 - 122
- Žlab, Z. 11, 59, 165, 205